

Pest, július 22-kén 1855.

A „Vasárnapi Ujság“ hetenként egyszer egy nagy negyedréti iven jelenik meg. —
Előfizetési díj július—decemberig azaz : 6 hónapra Buda-Pesten házhoz

küldve vagy postalai úton a „Politikai újdonságokkal“ együtt csupán csak 3 ft pp. — Az előfizetési díj a „Vasárnapi Ujság“ kiadó-bivatalához (egyetemutca 4. sz.) bérmentve utasítandó.

Fáy András.

Mai számunkban olyan jeles férfit mutatjuk be olvasóinknak, a kit mint embert, mint hazafit, mint író egyaránt tisztelnék széles Magyarországon embertársai, honfiai, írófelei. Ő azon kevesek sorában áll választottaink között, a kinek már első fellépései figyelmet gerjesztének, a ki munkás élete hosszú pályáján mindig haladva futott, és soha sem járt olyan ösvényen, mellyről vagy lehagyta volna magát tántorítani, vagy restelven továbbhaladását önszántából visszafordult volna. Mindig jó úton, mindig egyenesen járt ő, lépései nem tántorodtak meg bármily göröngyös volt is az ösvény a mellyre egyszer azért lépett fel, hogy megfussa.

A mostani írók között alig van egy kettő Fáyval egyvívásu, s a többi mind már gyermekkorában apja és tanító szájából tanulta tisztelni Fáy András nevét. — Ki nem halotta, a kevésbé iskolázott magyar nép között is Fáy András meséinek hírét, s hányan vannak a kik sokat könyv nélkül tudnak ezek közül, mert hiszen a ki a nép életéből nemzete szívéből választja tolla számára a tárgyakat, annak munkái hamar átszálla-

nak a nép ajkaira, és beszivárognak nemzete szívébe. — Ez évi május 20-án lépett a köztiszteletű hazafi életének 70-dik esztendejébe, s emlékezhetnek olvasóink, hogy csak imént találkoztunk irodalmi fáradhatlan munkásságának két legujabb egészséges gyümölcseivel, mellyek egyike mulattatva oktató regény, a

mit annál inkább el lehet „Jácor orcos“ról mondani, mint-hogy abban nehéz volna olyan lapot találni, mellyen legalább egy-két tiszta eredeti eszme ne lenne kifejezve. A másik nevelési irányu füzetke, s épen olly téren forog, s ott töreksek utmutatóul szolgálni, hol kutfordítását kell keresni a gyermek-nevelésnek, értjük a szülői háznál, melly ha zavaros, iszapos; nehéz, vagy épen lehetlen idegen kezeknek az ilyen házban tartózkodó gyermekeket úgy vezérteni, hogy meg ne látszassanak rajtok az atyai ház gyengeségei.

Ott kellett volna kezdenünk Fáy A. ismertetését, a hol ő megismertette magát első munkáival, de mai számunk nem nyújthat elégséges tért e nagybecsű, széles kiterjedésű élet-pálya kellő ismertetésének.

Erről a következő számban. ∞

Fáy András.

Valahány ház, annyi szokás.

Elbeszélés

JÓKAI MÓRTÓL.

(Folytatás.)

Az Isten szolgálja szépen megáldotta, örök frigyre összekötötte az oltár előtt álló párokat; a vidám uri társaságnak pedig az jutott eszébe, hogy milyen jeles tréfa volna az, ezt a frigyét még a foganatbavétele előtt elrontani, hiuvá tenni minden malasztot, a mi onnan felülről jő!

A templomajtóban megállítá a földesur a párokat.

— Ma az én vendégeim lesztek, én tartom ki lakodalmatokat, kastélyomban minden kész a menyegző mulatsághoz, lesz étel, ital és zene. Ne mondjátok, hogy nem vagyok jó uratok.

A csődült népség örömkialtással üdvözlé a kegyes ajánlatot: nincs több olyan kegyelmes ur, mint gróf Csarekoff, a világon.

A násznépet felültették az uri szánokra, elől ment a ki fűtta a balalajkát, az oroszok kedvencz furulyáját, melynek hangjára legörömostebb tánczolniak. A szegény orosz ugy tánczol, a hogy fújják neki.

Az udvarba érkezve, ott várta már őket a mindenféle jó süteményekkel és süttekkel rakott asztal, két végén csapra ütve volt két nagy hordó, egyikben ser, másikban erős pálinka. A kegyelmes ur leereszkedő nyájassággal inte a nász népnek, hogy foglaljanak helyet a tornáczon és vigadjanak kedvök szerint, a kiknek nem is kellett kétszeri intés; ettek ittak, ittak és vigadtak, s nem törődtek mind azokkal, mik benn a kastélyban történnek.

A völegények és menyasszonyok azon kitüntetésben részesültek, hogy őket behitták a kastély belső termeibe.

Mint rendesen, ugy most is Kozima jött a vendégek elé, őket elfogadni. Ruhája, öve, pártája, ragyogott a drágakövektől; olyan volt a sok gyémánttól, mintha ezer meg ezer szeme volna, mellyel mindenfelé tud nézni.

Pedig azzal a két fekete szemével is száz megölo tekintetet tudott vetni, a mint az ifju leányokat megpillantá, kik egymás után jöttek be a teremajtón, völegényeik karjain. Csarekoff észre vévő Kozima haragját, de mit tartott ő egy leány haragjától? egy féregétől, a kit ha tetszik, eltapodhat. Nehogy a vidám mulatságot elronthassa, megfogá a kezét s kivezette a teremből, a kastély legtávolabb eső szobájába, melly sem fűtve, sem bútorozva nem volt; ott reggelig majd kihűtheti haragját.

A leány nem könyörgött neki, hogy ne bánjon így vele.

Csarekoff azután visszatért a vigalom terembe, a hol már akkor szolt a zene, került a pohár; sorban ültek a párok, mind egyik menyasszony egy völegény és egy urfi között.

Van az orosz vigalmakban egy vig társasági multság: a végtelen pohár. Egy gömbölyü pohár áll az asztalon, mellyre ez van írva: „ha kiittál, fektess le, ha felállok tölts tele.“ A pohár feneke sokkal nehezebb, mint az egész pohár, ilyenformán az, akármelly oldalra fektetik, megint talpra áll s tovább kell inni belőle.

Ez a pohár azután kézzel kézzel forog, a legvadabb tivor nyadal mellett, s az a legjobb része a multságnak, hogy egyegy ivó majd elébb majd később kidül a sorból; a kinek esetén azután a többiek nagyokat kaczagnak, s az marad a társaság diadalmos hőse, a ki legutoljára ülve marad az asztalnál, mikor a többiek már mind alatta hengergöznek.

Ez a multság nem szegény paraszt ember fejének való, ő nem olyan gyakorlott az ivásban, mint a kinek egyéb dolga sem volt annál. A forduló pohár sok kárt tett a jámbor paraszt völegényekben, ámbár menyasszonyaiknak is szabad volt poharaikból keveset csippentgetni, nemsokára mégis ugy eláztak a jó fiuk, hogy egymásután dülöngéltek az asztal alá, a nemes urak nagy hahotájára.

Csak a hajdu birta a versenyt uraival.

Ő is tudott már ugy inni, a hogy azok, ha nem jobban. Az ő feje sem ingadozott a bortól; azt is megtanulta, hogy mikor az ember iszik, akkor legjobb hallgatnia, mert így semmit sem

vesznek rajta észre. Éjféltájon maga maradt egyedül talpon a tizenkét völegény közül.

A mint a völegények elhullottak, az urak közelebb huzták székeiket a menyasszonyokhoz, s vigabban kezdtek velük enyeglegni. Csak Málka völegénye volt még utban.

— Te Péter, szolt odafordulva hozzá a gróf ur; te ma nagyon ostoba vagy. Máskor még a gondolataimat is kiszoktad találni, ma pedig fajankó vagy. — Nem látod, hogy társaid már mind eldültek és alusznak.

— Mert részegek; felelt a hajdu.

— Hát te nem tudsz részeg lenni?

A hajdu a szép Málkán felejté szemeit, s azt felelte, hogy nem! —

Csarekoff belső zsebéből kivett egy marék aranyat, s azt a szolgálja kezébe nyomta.

— Tudsz-e részeg lenni Péter?

Péter egy darab ideig majd az aranyokra, majd menyasszonyára nézett, mintha összehasonlításokat tenne magában a kettő között, hogy mellyik szebb? emennek elpirulása, amazoknak sárga fénye? a menyasszony szelid susogása, az aranyok rekedt csördülése? Végtére is az arany lett a szebbik. Péter feje elkezdett szédelegni, ugy tett, mint a ki nagyon kívánczik a föld felé, s bár a megijedt menyasszony két karjával akarta őt feltartani, ölében elpihentetni, a völegény csak mind lekivánczolt a földre, feldönté a széket maga alatt, kiejté a poharat kezéből, s mintha siket volna menyasszonya rimáncodásira, élettelen alakként zuhant le az asztal alá.

Mikor azután az utolsó völegény is elpihent, akkor azt mondá Csarekoff vidám társainak:

— Már most oltsátok ki a lámpákat.

A megcsalt menyasszonyok akkor kezdtek csak átlátni, milly borzasztó tréfa áldozataivá lönek s kétségbeesve rohantak ittas völegényeikhez oltalomért, segítségért kiabálva. Hasztalan, azok aludtak felkölthetetlenül; az ajtók zárva voltak, az ablakok táblákkal fedve, semmi kiáltás sem hallatszott alá.

— Péter ébredj! Péter ne hagyj! rimáncodék Malika a lábainál heverő völegényt erősen öelve magához. Az pedig a gyáva ugy tett, mintha holtrészezen feküdnék és nem hallana, nem érzene semmit.

Alant az udvaron a nász nép dalolt torkaszakadtából, s azt hitte, hogy az a sikoltás, a mi tivornya dalán keresztül tör néha, csak a vidám jó kedv kitörése.

— Isten segits! szent szüz ne hagyj! sikoltának a menyasszonyok, midőn a terem egészen elsötétült, — és abban a pillanatban felszakított a terem ajtaja s berohant rajta, fáklyával kezében Kozima.

Fényes öltözte össze volt tépve rajta, haja szétkuszálva, a gyöngyhímet összetörve tagjain, teste véres volt és összekarczott.

— Hogy jössz te ide? rivallt Csarekoff a néberre, ki megjelenése által örömet zavará.

— Az ablakon át: felelt a leány, kinek szilaj arcvonásait a fáklya veres fénye még vadabbá tette.

— Örült vagy e? ablakod a medvék udvarára nyilik.

— Azokon keresztül jöttem ide, felelt Kozima, s a karjain alá csorgó vér tanusítja, minő küzdelmei lehettek ottan?

— S-hogy merészelsz parancsom ellen ide jönni most? Kérdé dühösen Csarekoff.

— Csak azért, hogy boszantsalak, semmi másért: szolt Kozima s a fáklyát letűzve maga mellé, leült az asztalfő elé, a hol a házi asszonyok helye, a magas, emelvényes székre, mellyen máskor szokott ülni, midőn vig társaság volt jelen.

A gróf reszketett a haragtól.

— Te nyomorult! tudod-e, hogy mezitláb hoztalak ide, egy alsó köntösben, egy hímzetlen ingválban.

— Tudom, felelt Kozima. Mezitláb megyek el innen, egy alsó köntösben, egy hímzetlen ingválban; — s ezt szólva, lerakta magáról selyem öltönyeit; gyémántos nyaklánczát, arany kősztyűit, mindent, egészen a hímzetlen ingválig, még pillangós cipőit is, még a szalagokat is kitepte hajából, s ugy állt meg ott, hosszu leeresztett fekete hajjal.

— Még volt valami, a mit magammal hoztam, s magammal viszek, monda, sötét, fenyegető tekintetet vetve Csarekoffra. A gróf felkaczagott.

— Pártadat ugy-e bár?

— Azt nem vihetem el. De hoztam magammal egy kést. Azt elviszem. Emlékezzetek reá ti mind, hogy egy kést elvittem magammal.

És azzal egy hegyes kést keblébe rejtett.

A vendég urak Csarekoffal együtt hahotával kaczagtak fölötte.

— Hahaha. Kozima meg akar mindnyájunkat gyilkolni. Jó éjszakát Kozima! Jó éjszakát szép kis leány!

A szilaj némbér még egy sötét tekintetet vetett az egész dévaj társaságra, sötét szemeit végig jártatva a hahotázó tömegen, egyik kezében a kés, másikban a fáklya. Mindenki ő reá figyelt e pillanatban; és a midőn mindenki ő vele volt elfoglalva, akkor a menyasszonyok legszebbike, Malika, felszakítá hirtelen az ablakot s egy Jézus Mária kiáltással kiugrott rajta. Mire oda tekintettek, már kívül volt.

Kozima lassan aláfordítá a fáklyát és kioltotta azt s midőn a vendégek szájában egyszerre szörnyűködésre vált a kaczag; akkor ő kezdte rá a nevetést, hogy örült hahotája a velőket fagyfalá meg.

És azután becsapta maga után az ajtót.

(Vége következik.)

Rajzolatok a magyar nemzet mívelődésének történetéből.

(Vége.)

Közgazdaszatunk akadályai.

1. *Földünknek természeti minősége.* Hazánk nagyobb része e korszakban rengeteg erdők, mocsárok és haszontalan síkságból állott. Ide járultak, hogy a be-berohanó besenyők, úzok, kunok és tatárok mindent tüzzel vassal pusztítottak, hogy a nemzet az utolsó három század nagyobb részét szinte bel- vagy külháborukban töltötte el, hogy a vándor pásztori élethez, főkép a koronként megtelepített jász-kun faj, nagyon szított, hogy a népesség még mindig igen csekély volt: mindezek a vidék vadságát nem szelidítették. Illy vadon nem nyújthatott a műiparnak elég és jó nyers anyagot, nem elég eleséget, főkép szűk termés idején, a kevés népességnek. Hogy illy országban a kereskedési közlekedés nehéz, sőt néha lehetetlen, magában értődik. Illy elvadult vidék meghódítása szabad, szorgalmas, a földmívelést kedvelő és annak gyakorlatára hathatós ösztönnel bíró számosság népséget igényelt volna, de mindezen tényezők hiányoztak.

2. *A magyarnak természeti hajlama, nemzeti erkölcei.* Mivel ezek nálunk nemcsak az Árpádok korszakában, hanem a legújabb időkig is roppant akadályai voltak az ipar felvirágzásának, szükséges azokat bővebben kifejtenuünk.

A magyart, míg Ázsiában lakott, szelid pásztornépnek festik; később azonban a vándornépek által megrohantván, kénytelen lón lételeért harcizolni, sőt utóbb tovavándorlásra tökélvén el magát, lassanként, de mindig küzdve, különféle országokon és népeken keresztül fegyverrel tört magának utat mostani hazájába. Illy körülmények közt e pásztornép hadakozó és szilaj természetet vállott. Továbbá népünk életének nyilatkozásából tudjuk, hogy természetéhez nem tartozott azon izgékonyosság, mellynek a fáradhatatlan tevékenység, és az élet mindennapi apróságaival szorgalmas és kitartó vesződés a kifolyása; sőt ellenkezőleg a magyar komoly, hallgatékony, lassu, a költözködő pásztor foglalkozására, tehát a könnyű életre, volt hajlandóbb, mi az ipariüzlettel annál nagyobb ellentétet képezett, minthogy nemzetünknek ezen uralkodó hajlamai időfolytán, mint alább látandjuk, még táplálékot is nyertek.

Minden magyar egymástól függellen, szabad és egyenlő jogu ember volt. A tanyán csak a család- vagy a törzsfőtől, és a táborban a vezér- vagy hadnagytól fogadott parancsot. Csak egy

szolgálatot vélt becsületesnek, midőn véres kard körülhordozásával jel adaték, a közügyért csatasíkra szállni; de munkabérért, nyereségért szolgálatot tenni, azt becsületesnek tartotta. E jellemvonások olly mélyen gyökereztek nemzetünkben, hogy azok még 600 év után is, mint törvényes szokás, ekkép fejeztettek ki nálunk: a magyar nemes senkinek, csak törvényes fejedelme hatalmának van alávetve; minden szolgálattól ment, csak a haza védelmére tartozik katonáskodni; egyik nemesnek sincs sem több, sem kevesebb szabadsága, mint a másiknak. Ezen uralkodó nézetek a szolgálat-tételről, nem kedveztek az iparnak.

Őseink nemzeti erkölcei nyíltság, őszinteség, nyers egyeneség és szőszentség voltak. Ezek szinte akadályai valának az iparnak; mert a készítő és fogyasztó közt verseny szokott keletkezni, az emelni ez lenyomni törekszik az áru becsét, az nagyítani, ez kisebbiteni akarja a nyereséget; innen egy részről színlés, nagyítás, más részről pedig becsmélés és tettettett alacsonyítás származik, mi a magyar nyíltságával merően ellenkezett.

Elődeinket a bátorság és vitéség a harcban erőködésre, ceszélyre edzette, de megvetettek minden foglalkozást, melly kis körben, homályban folytattatik; ha tehát nem volt alkalmok hadi tettekben ragyogni, természeti hajlamuknál fogva is, vesztégléssel tölték idejüket, és a kézi munkát rabszolgákra bízták. Önkenyt következik tehát innen az is, hogy azon szücsök, vargák, kovácsok stb., kiket eleink Ázsiából netán magukkal hoztak, nem lehettek szabad magyarok.

Vitéség által lehet csak földtulajdont szerezni, a pénzkeresmény alantabb áll és paraszt vagyont képeisel. Illy balitéletek uralkodtak nemzetünk felett; földbirtokot csak nemes ember szerezhetett és az ipar által tett szerzemény alacsony keresménynek tartatott; így tehát a vagyonság egyik föltétele, hogy tulajdonunkkal szabadon rendelkezessünk, tőkünket, ha úgy tetszik, földbirtokban kamatoztassuk, hiányzott.

A nemesi jószágoknak a nemzetségre kell háramlani, s az elődök erényei a birtokkal együtt az utódokra átszállani gondoltatnak. Illy nézetek, törvényes intézetek és szokások a nemes ember gyermekeiben a keresetöszönt lankasztották és a nemesi gögöt táplálták.

3. *Vad pogány népeknek gyarmatosítása.* Jászok és kunok 1089. 1122. 1239. és 1285-ben, sőt az utóbbi évben oláhok és tatárok is telepítették le hazánkban; innen Tatáros, Tatárfalva, Tatár-Szentmiklós, Tatár Szentgyörgy stb. községek elnevezése. Mondottuk, hogy a gyarmatosítás csekély népességű országra nézve is csak akkor üdvös, ha ezáltal az ország termékes ereje gyarapodik, azaz: ha a munkás kezek szaporodnak. Ellenben, ha a bevándorlók és jövevények maguk nemcsak nem természetnek, hanem még a benszülötteket is különféleképp akadályozzák az ipar üzésében, akkor illy letelepítés következtében megfogyván a nemzet termékes ereje, megfogyott vagyonsága is, minek a közgazdaszatra annál gyászosabb következtései lesznek, ha az illy akadály több századon át fenáll, sőt időnként még növekedik is. Alkalmazzuk most ezeket a jász-kunokra, oláhok- és tatárookra. A jász-kunoknak némelly letelepítő királyaink, főkép II. István, IV-dik Béla és Kun László módfelett kedvezvén, számokra hazánk legtermékenyebb vidékén roppant nagyságu területeket hasítottak ki, és ezen áldott földeket e szabad ég alatt élő pogány pásztornép nemcsak nem mívelte, hanem azzal még legelőnek sem elégedvén meg, be-becsapott a szomszédájakra, s ott kerteket, szőlőket, vetéseket és réteket föllegeltetett, egész nyájakat és méneseket elhajtott, s mindent tüzzel-vassal pusztított; innen kölcsönös villongások és mérsárlások keletkeztek e pogányok és a magyarok közt, s mi több a vizsályoknak a király általi elítélése is közönségesen a magyarok kárára ütött ki. II. István minden életerejét az általa letelepített kunok hölgyei körében meritvén ki, olly előszeretettel viselteték irántuk, hogy a halálos ágyánál panaszkodó kunokat azzal vigasztalta, miszerint minden kunért 10 magyart fog feláldozni. IV. Béla fegyveres erejét kívánván a bevándorlott kunok által gyarapítani a közelgő mongolok ellen, kihágásaikat nemcsak elnézte, hanem a királyi udvarnál panaszkodó magyarokat kellően még ki sem

hallgatta, ezek és egyebek miatt olly fokra hágott az ingerültség, hogy a kunok főnöke Kuthen családostul Budapesten felkonczoltaték, mire a kunok fegyvereiket a tatárok visszautzésére gyűlönögő magyar hadcsapatok ellen fordíták, és a mongoloknak hazánkban kalauzai lőnek. Kun László alatt, ki nejét elzárván, tanyáikra ment lakni és pogány szokásaik szerint élt, olly káros befolyást gyakoroltak már a magyarokra, hogy a pápa aggódott, miszerint az ország keresztény népsége is elpogányosodik. stb. Szóval, e faj nehezen volt polgárosítható, s Kun László után még több évtizeden át számüzve volt köréből az ipar, sőt a hadviselésben is még sokáig vad kegyetlensége által tüntette ki magát.

Hogy az oláhokat ipar tekintetében többre nem becsülhetjük a kunoknál, telepeik mind maig bizonyosságul szolgálnak; a tatárok azonban még a két előbbi fajnál is bárdolatlanabb vadak voltak.

Illy jövevények befolyásának lett azután eredménye az, hogy a magyar is henye pásztor életmódját sokáig megtartotta, s köréből kivált az alföldön, a müipar és kereskedés sokáig számüzve maradt.

4. *A népnek majdnem állati tudatlansága.* Ez nagy akadály; mert a durva nép a szebb élvezetek szükségét nem érzi, azért azok kielégítése miatt gazdasági vállalatokba nem bocsátkozik; a buta nem elmélkedik a munkának előnyös fogásairól, azért mind a munkát, mind az időt hasztalanul fecsérli el; az együgyütől észszerű gazdálkodást, előhaladást nem várhatni, sőt a megrögzött előítéletekhez és a régi rossz szokáshoz makacsul ragaszkodván, még a termékeny földön is szegénységben tresped, sőt szük időben éhséget is szenved. Hogyha tehát meggondoljuk, miszerint még e korszak végén is a papok nagy része olvasni nem tudott, s azért az 1279-dik évi bécsi zsinat, mellynek illető rendeletei honunkban is elfogadtattak, a nyelvtudomány tanulására is szoritotta, hogy elemi iskolák igen ritkán és csak zárdákban találtattak, hogy a pusztákon lakó népség nagyrésze majdnem egész életében nemcsak egyházi beszédet nem hallott, hanem templomot sem látott, úgy fogalmunk lehet az összes népnek akkori vastag tudatlanságáról és ennek szerfölött ártalmas befolyásáról a közgazdasátra.

5. *Rabszolgaság, földhöz ragadt állapot.* A rabszolgának nincs bére, tehát kényszerítve dolgozik, s mivel ura ellen rendszerint boszut forral, munkája hanyag és káros is. A rabszolgának semmije sincs, azért mitsem vehet, ott tehát, hol rabszolgaság áll fen, nemcsak a földmivelés, hanem a müipar és kereskedés is szenved. — Ettől nem igen sokat különbözik a földhöz ragadt szolgának állapota, mert ő sem költözködhetik el ura telkéről; az ilyen nem birhat ingatlanságot, de ingókat sem igen szerezhethet a sok robot és egyéb szolgálat miatt. — Az ilyenek gyermekei életmódot szabadon nem választhatnak, és teljes tudatlanságban élnek.

A magyarok már keletről hoztak magokkal rabszolgákat, az itt ellenszegülő benszülötteket szinte rabszolgákká tették, és azoknak számát európaszerte üzött hadi kalandjaik alkalmával annyira szaporították, hogy már Géza vezér idejében is, több volt itt a rabszolga, mint a magyar, néha azonban maguk is rabszolgaságra jutottak hadi köteleességeik elmulasztása miatt. De mindez István hadvezér idejétől kezdve megváltozott, mert ő a kereszténységnek fölvetelét ráparancsolta a magyarokra jószág- és szabadságvesztés terhe alatt, a keresztény rabszolgáknak felszabadítását pedig sürgette. Ennek következtében a személyszabadsági állapot módosult, a régi rabszolgák a király és egyházi birtokán felszabadítottak és földhöz ragadt jobbágyok lettek, néha pedig a világiak is így cselekedtek, vagy pl. lelkők üdvösségeért valamely egyháznak ajándékozták rabszolgáikat, hol azok az előbb említettek állapotára jutottak, s itt lassanként különféle részletes szabadságokban pl. adó- s vámmentességben részesültek; ellenben az ősi valláshoz híven ragaszkodó magyarok I. István, I. Endre és I. Béla alatt tömegestül rabszolgaságra taszítottak, kiknek sorsa egypár századon át szinte annyira javult meg, hogy e korszak végén ők is a földesurak örökös jobbágyai gyanánt tekintettek. Így lőn, hogy a magyarok, kik a beköltözéskor mind szabadok és egyenlőjüek valá-

nak, néhány század mulva nemesekre és földhöz ragadt szolgákra osztottak; a kisebb részt képezték azon nem-nemes szabad emberek, kik várjobbágyok valának, vagy szabad városban s némelly egyháziak birtokán laktak, vagy külföldről szabadságok ígéretével édesgettettek be. Még 1192. évben is olly kiterjedett volt a rabszolgai állapot, hogy maga azon mesterember, ki a szentté avatott I. László királyunk koporsója felnyitásával ez évben foglalkozott, illy szolgai állapotú vala; mi több, még e korszak végén, III. Endre által 1295-ben, az esztergomi káptalan részére kiadott piaci vámszabályozás is így szól: a rabszolgák és rabszolgák eladói fizessenek 40 dénárt.

6. *A földtulajdonnak kevesek kezében egybehalmozottsága, és a nemzet legnagyobb részének abból kiszáratása.* Az ember keblében mélyen gyökerezik azon érzet és a szorgalomnak sarjadéka, hogy csak azt szeretjük igyekezettel művelni és javítani, mi sajátunkat képezi, és minek gyümölcsét teljes mértékben magunk arathatjuk; továbbá, hogy a változó szükséghez képest rendelkezessünk a föld és annak művelése iránt, ide ismét az kívánatik, hogy a föld tulajdonunk legyen. Ott, hol a nemzet nagyobb részének nem szabad földbirtokot tulajdonjoggal szerezni, ropant uradalmaknak kell létezniök, mi az előbocsátott körülmények közt, ismét további akadály a közgazdasátra nézve, mint ezeket csak rabszolgák vagy örökös jobbágyok munkálják, tehát sokkal rosszabbul művelik, mint saját birtokukkal bánának, azon kívül az illy nagy földesuraknak nincs ingere birtokukat javítani, takarékoságot gyakorolni stb. következő a természet évenként jóval kevesebb, mint lenne, ha mindenki kedve szerint vásárolhatna tulajdonul földet, s ha a nagy uradalmat több kisebb birtokos vallaná sajátjának. Milly nagy volt ez akadály, megfoghatjuk, ha elgondoljuk, hogy ez időszakban csak a papság már hatodrészét bírta az országnak, és hogy kívülök több olly hatalmas kényurak, mint Csák Máté és a Németujváriak egy-egy kis királyságot bírtak, és királyok módjára amaz nádort, udvarbíró, kincstárnokot stb. tartott, emez pedig saját haderejével háborút viselt Ausztria hercege ellen. Milly sanyaru volt a jobbágyok sorsa illy kényurak hatalma alatt, az könnyen gondolható, a kétkedőnek pedig támaszpontul szolgálhat a népmonda, mellynek alapját többnyire történeti igazság képezi, s melly szerint Mátét a testéből keletkezett férgék elevenen emésztették meg. — Így képzelte a nép zsarolóját Isten által büntettetni.

7. *Sok és határozatlan mennyiségű robot.* Ez kényszerített munka, azért hanyagul teljesítetik; messzire hajtván a jobbágy, az időt elveszti s már munkakezdet előtt maga s marhája elfárad; a legalkalmasb időben urát szolgálván, alig keresheti meg maga s övéinek a szükséges élelmet, s így mit sem szerezhethén, a müiparosnak nem nyujthat nyers anyagokat s annak czikkeit sem fogyaszthatja; végre robotolás közben megszokván a henye munkát, maga részére is tunyán dolgozik. Ez tehát hatalmas akadályát képezte a közgazdasátnak s különösen a földmivelésnek; mert a nemesség önkényétől függött több vagy kevesebb munkára szoritani az örökös jobbágyot; a földesur és jobbágyközi viszonynak szerződés általi meghatározása a ritka esetek közé tartozott. Azonfelül még a királyok is hajtatták közmunkára a jobbágyokat, mi súlyosan érthette őket, minthogy II. Endre 1231-ben törvényileg fogadta, hogy a nemések és papok jobbágyait ösvénymetszésre, árokásásra, a királyi kertek, épületek és műhelyekbeni dolgozásra nem kényszerítendi.

8. *Terhes adók. A falvaknak erőszakos megszállása.* Ha az iparüző adókkal annyira terhelhetik, hogy fáradsága gyümölcséből alig marad annyi, mi élete sanyaru tengetésére szükséges, következése leend, hogy csak annyit fog természeteni, mennyi önfentartására mulhatlanul megkívánatik, jól tudván, hogy ezt tőle el nem veszik, mert éhen halni nem hagyják; ha pedig az illetén adók még nyerstermesztményben is szedetnek, ez épen az igyekezőnek fogja szorgalmát előlni; mert minél többet termeszt, annál többet vesznek belőle, és lehetnek számos esetek, midőn épen a megfeszített szorgalomnak jutalma esik az adónak áldozatul. Az e korszakbeli adók különféle nemeiről a pénzügy-nél értekezendünk, itt ezen akadály igazolására elég a következőket megemlíteni. Fizetett az iparüző osztály az egyháznak dézsmát; természetnyéből a földesur annyit vehetett el a föld

használatáért, mennyi neki tetszett; a király szedette tőle évenként a kincstári nyereséget, mit a zsidók, mint főlebb hallottuk, annyi kegyetlenséggel hajtottak be; ha vásárra vitt valamit, majd minden határban megvámolták s még a piacon is megadóztatták stb. Ide járult még, hogy a király, neje, fia, a főpapok és országnagyok utazásközben nagy számú kísérettel a falvakat megszállták, és a szegény jobbágyoknak mindenét ingyen fölélték és elpredálták; a király csordáit a jobbágyok által mivelte földeken legeltette stb. Ezek iszonyu csapásai voltak a szegény népnek, az arany bulla ez iránti tilalmait maga II-dik Endre sem tartotta meg, azért 9 évvel később ismét törvénybe ígatta, hogy mivel ő látta, miszerint ezen megszállások által az egész országban *elviselhetlen károk* okoztatnak, a mi jövőben a megszállások alkalmával elvétetik, folyó ár szerint fizettesék meg.

9. *A mezei gazdaságnak balesetei; a vidéknek bosszából tüzzel vassal pusztítottása.* Illy balesetek: jégeső, marhadög, szük termés, égések s árvizek. Ezen csapások ma is vajmi sok földmivest koldusbotra juttatnak, annál inkább a most fejtegetett korszakban, midőn még szabályozott közrendtartás nem létezett és a háboruk, mint pl. Ottokar cseh király részéről, mindennek kegyetlen feldulásával folytattattak. Természetes, hogy a sorstól így meglátogatott s föl nem segített szegényebb néposztály tovább természetni képtelenné válván, véginségre jutott, és benne a nemzet termékes ereje s vagyonsága csökkent. Azért könnyen megfejtethető, mikép történhetett az, hogy eddigelé még minden században többször pusztította e termékeny földön a csekély népséget is az éhség. Ide járultak még az üldözések okozta dülások, ugyanis, az országnagyok egymásnak és a tehetetlen fejedelmek alattvalóiknak jószágait bosszúból tüzzel vassal pusztították, míg végre II. Endre törvény szerint ígérte, hogy a nemesek falvait nem fogja többé fölégettetni.

Kerekgyártó Árpád.

Island és népe.

Utijegyzetek.

Miles nyomán Dr. HEGEDŰS.

(Vége.)

Alig van ország e földön, hol többféle és szebb madárnevek lennének, mint Islandon, hol a madarászat a nemzeti jólétre igen fontos és jelentékeny. — A különböző madárfajok között legnevezetesebb a *dunnalud* (Eidergans, Sommatéria mollissima), melly a gazdagoktól oly annyira kedvelt dunnapelyhet adja. — E szép madár híme csőrétől farkáig mérve két lábánál hosszabb, sulya hat, hét font. Háta, melle és nyaka halványkék, oldala fehér, szárnyainak szegélye, farka és feje koromfekete, — ha csendes vizen uszik hattyuhoz hasonló. A lud sokkal kisebb halványsárgás, barnafeketés pettyekkel, szárnysegélyök fehér, farkuk barnás.

E nevezetes madárnem télen át vadon él, s közeledni sem lehet feléje, de nyáron június táján, midőn kotlanak, oly szelidek, mint nálunk a házi madarak s nagyon szeretnek az emberek közelében fészkelni.

Illyenkor az islandi partokat környező apró sziklák s szigetkék, valamint a part nagy része szinte el van lepve ludfészkektől, miket tengeri növényekből s legfinomabb fűszálakból raknak s begyökről kitépott pehelylyel kibélelnek.

Magukra hagyva 4—5-nél többet nem tojnak, de ha a tojásokat elszedik, folyton tojnak. A gunár igen házias, nemesak hogy a ház apró bajainál segíti párját, de még a szükséges pehelyt is pótolja, ha a lud nem bír magából többet tépni. Ha idegen közelit fészkükhöz, a gunár mérges tekintetet vet a közeledőre s ha ezzel sem rémiti el, felrepül s a közel tengerbe veti magát; a lud szelidebb s anyai ösztöne őt kisdedei mellett visszatartja — néha még a pelyhet is el engedi venni; de ha már kiskedei vannak, dühösen vagdalkodik csőrével, s akkor nem igen tanácsos a közeledés. Kétszer pótolja az elrablott pelyhet, de ha

harmadszor is elveszik, elhagyja e helyet s többé oda vissza nem tér.

Reikiavig környékén roppant számban fészkelnek, udvarokon, kertekben, sőt a házak tetején is. A lakók fehér tyuktojáshoz hasonló, jó izü s az islandi konyhában nélkülözhetlen tojásokat nagy mértékben meg szokták dézsmálni.

A dunnalud husa igen izes, de a tojás és pehely olly nagy értékű, hogy a ludakat löni tilos s ki először áthágja e törvényt, egy tallér birsággal lakol, ismétlés esetében elkoboztatik fegyvere. A ludak ugyanis felette féltékenyek s ha gyakran lövetnének, elhagynák örökre e szigetet lakosainak kimondhatlan kárára.

A dunnaludon kívül még egy igen ritka a pinguinek neméhez tartozó madarat láttam, melly sem élve, sem halva nem került még valamely muzeumba vagy állatseregletbe, e ritka állat a tengerben a legjárhatlanabb sziklákön fészkel s mert emberkint egyenest jár, távolról törpét vélne bennök az ember. — Itt tanyáz a *kormorán* s a *vereslud*, mellynek szemei a sasénál élesebbek, szédelő magasból, daczára a tengersik csillámló, vakító fényének, meglesi a tengerben mulató halakat. Kiszemelvén prédáját, villámsebességgel zuhan a tengerbe, még pedig olly erővel, hogy minden más állat halva maradna, de a vereslud bőre számtalan apró léghólyaggal lévén lepve, — az összecsapás ezek ruganyossága által felette mérsékeltetik. Ezek segélyével a vízből olly sebesen emelkedhetik felfelé, hogy felbukva, azonnal felrepül. — Szép állat még a *hó-bagó*, két lábnyi magas, kiterjesztett szárnyaival négy lábnyi széles madár, színe hófehér s tolla olly sűrű, hogy télen a legnagyobb hideggel bír daczolni. — Nevezetes még a *szürke sólyom*, melly a középkori leventéknek igen kedves vadászmadarak volt, de a leventék eltűntek, s így a sólyom csak maga számára vadász. A szürke lávasziklára lelapulva, alig lehet a leselkedőt észrevenni, — de jaj a madárnak, melly közelébe jut, — egy pillanat, — a sólyom magasat repül felette s a következő pillanatban vértetten zuhan le a martalék, mit vadásza azután egész komolysággal felfalatoz.

VI.

A nagy világ zajától s romlottságától távol elszigetelve élő népnek, melly élvezetét egyedül a természet szépségében s családi körének kedélyességében keresheti, nagyon különbözönek kell lennie a nyugati országok, fény, hír s nyereszkedés után vágyó népeitől; — s valóban az islandi népben az idegen kénytelen az emberi nem nemes egyszerűségében szép vonásait felismerni s tisztelni. — S nem csak a természet nagyszerűsége, de a lakosok szívessége is emlékemben élni meg nem szünend. — Szép napokat tölték körükben, — s megismerkedtem szokásaikkal. — Ha idegen jő, szíves kézszerítással üdvözlik, — a nők, kik között sok szépséget találtam, bájos nyíltsággal ölelik át az idegent s csókjukkal mintegy a család tagjává avatják. — Ha a théa elkészült, kikérdezik az idegent honnan jő, mi czélja, mi hír van itt, amott s gyakran olly értelmes kérdéseket tesznek, millyeket a világ egy illy zugában alig várt volna hallani az utas.

Ha az est belép s főleg a hosszú téli éjszakán, a kandaló lobogó fénye körül gyűlnek össze s mig egyik másik felváltva a régi krónikákból, vagy a legujabban érkezett lapokból olvas, a család tagjai folyton munkálnak, szönek fonnak, még a férfiakat sem véve ki.

Szorgalom, olvasásvágy, társadalmiasság, honszeretet s valóságosság jellemük fővonásai. — A szigoru tudományokat mint mértan, géptan, vegytan stb. nem igen érdekli ez egyszerű, mondhatni arkadii életet élő népet, — mellynek sem bányái, sem gyárai nincsenek, — s hol a gözmozdony ismeretlen. — De annál inkább kedvelik szeretett hazájuk történeteit, — őseik kalandjairól s híres tetteiről készített hősdalok olvasását.

Illy körülmények között nem lehet csodálni, hogy iparról, fényüzésről s ezek számtalan bajairól itt mit sem tudnak, — egyszerűen, de szeliden mulnak el napjaik s csak ritkán találni arczót, mellyen a szenvedélyek dulásainak nyoma látszanék.

Könyvek az egyedüli fényüzési cikk, melly az országban el van terjedve, s melly a lakosság szegénységéhez mérve nagy

kelendőségnek örvend. 1847- és 1848-ban összesen harmincz-négy, rendszeren tizenkettő réti (duodec) kötet jelent meg, melyek legnagyobb részben islandi nyomdáknak nyomattak s Islandban is költettek. — Az 1847-ben megjelent könyvek legnagyobbika 928 lapos volt s az országgyűlés munkálatait tartalmazá.

Sajátlagos teremtmény az ember, — bárhova jöjjön nincs nyugalma — bár mily kedves legyen a baráti kör mellyben mulat, előbb utóbb, de válni kell. — Szép septemberi reg volt midőn új ismerősim a kikötőhöz kísérték, mellyben hajónk indulásra készen állott, — érzékeny szívélyes bucsút vevék barátimtól s a hajó fedelzetére léptem. Tompán dörgött az indulás jele, horgonyunk csillogva bukott fel a zöld hullámokból, — a hófehér vitorlák duzzadtak, a hólepte hegyek mind kissebbséggé váltak, a part eltűnt szemünk elől s tova ringaták, a csevegő hullámok hajónkat és távozásunk utáni huszadik napon Kjövn-havn-nál szerencsésen partra szálltunk.

A Fánccs-albumról.

Mult hónapban két, egymástól messzetérő felhívás került lapszemléletés közben kezeimbe. Az egyiket édes hazánk fővárosából jóakaró honfikelekhez intézte Szilágyi Virgil egyik író-társunk Fánccs árva családjának érdekében; a másikat a birodalmi fővárosban Bécs jószívű emberbarátaikhoz írta Singer F. I. egy elszegényedett család gyámolítására, mellynek atyja betegen feküdt a kórházban.

Nem tudom én, milliomos, tudós, művész, hivatalnok, kereskedő mesterember-e, avagy miféle foglalkozásu lehet, Singer F. I. ur; hanem azt erősen hiszem, hogy becsületes derék ember, jószívű emberbarátnak kell lennie; mert olyat követett el a mi magában nagyon egyszerű dolog, hanem azért mégis nagy mértékben megérdemli a becsülést, követést. Az eset következő: Singer véletlenül megtudja, hogy egy véghetetlenül elszegényedett asszony négy félig meztelen apró gyermekével, s kéthónapos beteg csecsemőjével a városi tanács rendőri épületében van, s azért került oda, mert háziasszonya kinek 1 ft s néhány kr. lakbérrel tartozott, nem akarván tovább házában tűrni, minden irgalom nélkül kiüzte házából, még azt sem engedvén meg neki, hogy a beteg csecsemő gyógyszerét magával vigye, s ezen embertelen bánásmód következtében, szállás nélkül tébolygott a bekövetkezett éjjel, a midőn egy czirkáló rendőrcsapat rongyos s beteg gyermekével együtt a nedves füben fekvő találván magával vitte a lakástalanok szállására. Az elhagyatott család kenyérkeresője betegen feküdt a kórházban.

Ez esetet előadja Singer ur azon egyszerűen, a mint azt a nyomor és szívtelenség megteremtette, s felszólítja Bécs jószívűségéről ismert lakóit a nyomor enyhítésére. Figyelemmel követtem azon lap hasárait, mellyen a felszólítás megjelent mult hó 20-dikán s mindennap szép helyet találtam elfoglalva az adakozók névsorával, mellyet 24-én, tehát négy nap mulva azon jelentéssel fejezett be Singer ur, hogy 433 pft 10 kr., egy ezüsttallér s 331 darab ruha- és fehérnemű jött be a szegény család fölségelésére, ezenfölül egy legmagassabb rangú hölgytől tefemes összeg adatott át ugyane célra, s egy becsületes kádár-mester Jakabnapig tisztességes lakásra fogadta ingyen.

Igy cselekedtek a bécsiek négy nap alatt egy igénytelen családjért, mellynek atyja beteg volt, anélkül, hogy azelőtt híré is hallották volna.

Lássuk mit cselekesznek a pestiek egy családjért, mellynek atyja meghalt, korán hajtva le kifáradt bágyadt fejét azon meddő koszorukra, mellyeket anyanyelvünk, irodalmunk s művészetünk közös oltára körül, annyi viszontagság között, oly ernyedten kitartással és szép haladással vívott ki magának nemzeti színészetünk legjelesebb előharczosi sorában?

Értem Fánccsyt és árvacsálóját!

Folyó évi junius elején megjelent egy előfizetési felhívás a Fánccs-albumra aláírva Szilágyi Virgiltól, ki a könyv szerkesztésére vállalkozott.

Ha végig olvassa az ember e felhívást ott találja rövid so-

rokba foglalva elhunyt jeles művésziünk Fánccs Lajos érdemeit nemzeti színészetünk oltára körül, azon nagy fontosságú művészet oltára körül, mellynek becsét oly ifju tüzzel ihletve írta meg agg író-társunk Edvi Illés Pál, hogy már azóta ott is felítésátorát, hol eddigelé még soha sem láttak színjátékot.

Becsületesebb nyíltsággal, több áldozat-készséggel, menten minden enhasonvágtyól nem is nyulhatna bárki oly fáradságos munkához, mint egy jól rendezett album szerkesztése. — Kimondja világosan Szilágyi, hogy a szerkesztéssel járó fáradságért semmi jutalmat nem igényel. Elmondja, hogy birja az ismert nevű írók ígérését, miszerint hasonlóképen ingyen fogják átadni munkáikat ez album számára, sőt a könyvkiadóktól és nyomdászoktól is cszközölt olyan ígéreket, mellyek a költségek kiméltét biztosítják. E felett még mintegy folytonos ellenőrségül és számadásul az érkezett előfizetéseket takarékpénztárba teszi, az előfizetők neveit pedig hirdapokban hirdeti.

Ezeket tudva nem mondhatja senki, hogy itt valaki a maga hasznáért iparkodik a közönség zsebéből mással jót tenni, a mi fájdalom néha néha megtörténik a jótékonyság palástja alatt.

Láttuk a jó szándékot, láttuk annak becsületes jó akaró munkásait: lássuk immár az eredményt is.

Az előfizetési felhíváson e f. h. 15-e van kitűzve a beküldések határnapjául, a hirdapokban pedig eddigelé még nem olvastuk telibe 200 előfizető nevét, a mi ha így maradna, a magyar írók, — kiknek valóban nem igen sok a feleslegök — nem a Fánccs-családnak hanem azon papirgyár javára hordták volna össze Szilágyi Virgil szerkesztői asztalára munkáikat, a melly gyárból a papírost fognak venni az albumhoz; mert illy csekély számú előfizetők mellett, még az ingyen munkák kiállításai költsége sem kerülhet ki.

És vajjon szabad-e ennek így maradni? Te hozzád fordulok e kérdéssel minden jó ügy mellett felbuzduló, romlatlan keblű édes magyar népem!

Nem, ezt nem hagyhatjuk így, nem nézünk vállvonitva olyan jó szándéku nemes vállalatra mint a Szilágyi Virgilé, mellynek tisztaságáról, nemes céljáról elég tanúságot tesz az, hogy irodalmunk előbbkelői, kiknek munkáját szívesen megfizetik kész pénzzel a könyvkiadók, díj nélkül járulnak irataikkal előmozdításához.

Hogy is történhetnék az, hogy éppen azon hónapban, midőn egy ismeretlen közönséges háznép nyomorának megszüntetésére alig emelkedik a felhívó szó Bécsben, s négy nap alatt meg van a szegény család mentve olyak adakozásából, kik semmiben sem részesülnek adományukért, a jó öntudaton kívül: akkor, ugyanazon hónapban az összes magyar hazához kevesebb sikerrel emelt volna szót egyik író hazánkfia, hogy legjobb művészeink egyike árváinak javára vegye meg azt a könyvet, mellynek minden elkelt példánya egyszermind tanúságot tesz nemzeti érzelmeinkről, közügyeink emberei iránti méltánylatunkról.

Igaz ugyan, hogy hála az égnek, nincs oly nyomorban Fánccs családjá, hogy ne volna hol fejét lehajtani, nem akadt még Pesten olyan házi gazda, ki a nemzet özvegyét és árváit kiüzné házából, illyesmi nem is történhetnék oly mivel anyaszárnyai alatt mint Fánccsiné, oly jól nevelt gyermekekkel mint az övéi; de nem vagyunk-e mindnyájan váratlan csapásoknak kitéve, mi erős karu férfiak is, s mennyivel inkább a csekélyebb erejű, mindig atyai gyámolítást igénylő nők!

Azt tehát nem fogjuk bevárni, hogy olyan inségét olvassuk meg a derék árva családnak, a mellybe nekünk lenne szegény ha juthatnának nemzeti színészetünk egyik bajnokának gyermekei. Meghozatjuk azt az albumot. A kiktől egyedül nem telik, álljanak össze hatan fizessen kiki egy tizedet, mindjárt meglesz a könyv előfizetési ára, arról pedig bizonyos lehet minden ember, hogy egy tized áránál több jót fog olvashatni. Egyedül az maga is sokkal többet ér, hogy megláthatja arczképét annak az elhunyt derék művésznék, kinek árvái ügyét az összes magyar sajtó felkarolta; pedig ott lesz az arczkép szép aczélmetszetben a könyv elején. — Ha pedig minden részvényes megolvasta a közös könyvet, be lehet azt tenni a község könyvtárába, a minők hogy még nem nagy számmal vannak hazánkban, jól tudjuk, de azt is tudjuk, hogy szükség illyeneket már egyszer meg-

kezdeni, s ime e czél előmozdításához is járulnának, kik társaságban hozatnák meg a Fánccy-albumot.

Az előfizetési határidőt jövő augusztus 20-áig nyújtotta ki Szilágyi Virgil, az előfizetők névsora a könyvben is ki lesz nyomtatva, mi is fogjuk időnként közölni, s reméljük, hogy e jó szándoku felszólalásunk után megszorítják t. olvasóink a közleni valót.

D. s. L. s.

Vidéki hírek.

Hernád-Büd, 1855. jul. 9-én. Tisztelt szerkesztő ur! Folyó hó 7-én a legszebb napok egyikére viradván fel; helységünk összes lakossága, felgyűjtött szénájának betakarításával foglalkozott. — Déli 12 óra táján, szakadozott, vékony fellegek mutatkoztak felettünk, és csakhamar sebes eső riasztott fedél alá bennünket, félen levő boglyáink tetejéről. — A nap egy jó negyedóra mulva ujjal kiderülvén, kimentem én is házam tornáczára, a fellegek állását megtekinteni; és soha nem látott jelenet lepett meg. Nyugot felé az ég boltozatja, sűrű, barna felhőtől volt elborítva; mellyből kissé hajlottan, óriás fenyőszál alakban, csigaszarv módjára, sötétbarna felhősugar nyult csendesesen lefelé mindaddig; míg az alsóbb régióban nyugvó, tömött, fehér felhőcsoportot, hegyes vége meg nem közelítette. Ekkor az alsóbb felhőket érintett hegye — látszólag mintegy két lányi magasságra — rákolló módjára, kis időre megnyílni látszott. Melly után az alsóbb felhővel összetörvén magát; az egész hosszú tölcésér közepén végig vékony fehér csík lett észrevehető. Ezen fehér cső szemlátomást tágulván; mintegy kürtöben, csavarogva, sebesen vonultak fel benn a füstalaku párázatok, mindaddig, míg a külső falazatja is forogni kezdett, és csavarmódra sebesen sodorta fel a fehér felhők tartalmát, a fekete borulat közé, mellyből setét eső látszott özőlni a felvidékre, melly felé kissé dülve volt a felhőoszlopnak felső része. — Ezen látomány, körülbelül jó negyedóráig tartott. Ekkor alsó vége elszakadt az igen meggyérült alsó felhőtől, és csendesesen — mint ereszkedett — húzta össze folyvást sodródva farkát, s a fekete felhők közt elenyészett.

Ezt olvasni, sokak előtt igen kisszerű lehet; de látni, mondhatom, nagyszerű volt. — Képzeltetők lettek előttem a tengeri víztölcéserek (Wasserhose), mellyeket eddig hittem is, nem is.

Karsa Tamás.

— *Kecskemét jul. 17.* — Városunk átalakulási időszakát éli. A régi rendszer, melly szerint a tanács minden ökonomiája a vagyonszaporításban puszták szerzésében pontosult össze, egy időre mint látszik, háttérbe szorult. A közönyösségből eredt téletlenség, melly a haladásnak legesőkönösb ellensége, legyőzve valahára s előjáróságunk teljes munkásságban van, hogy az eddigi mulasztásokat czélszerű javítások által helyreüsse. S úgy látszik, hogy e tevékenységnek áldásdus eredményei lesznek, mert már indulásból is kitetszik a jó irány, mellyet ezután követni szándékszük. — Mindezek előtt megemlítendőnek tartom, hogy azon választmány, melly a mag. kormánytól a tanyai iskolák tárgyában érkezett leirat következtében ült össze, nem régiben egy nagyszerű tervet nyújtott be a városi tanácsnak, mellynek megvitatása nem sokára szönyegre kerülend. Erre nézve sokan bizonyos jelekből azt akarják következtetni, hogy a tanács helybenhagyásával fogja szentesíteni ama tervet, melly szerint Kecskeméten két főgymnasium, egy reál- és több nép- s tanyai iskolák volna felállítandók. Ez mindenestre szép és nagyszerű gondolat, s vagyoni állásunkat tekintve, nem is kivihetetlen. — Említésre méltó továbbá, hogy a városi tanács határozata folytán a helybeli evangélikusok és óhitű görögök lekipásztoraik külön-külön 25 hold földet kapnak a város közvagyonából. — El nem mulaszthatom itt azon örömdetes körülmény megemlítését sem, miszerint városunk közigazgatási tekintetben most jobban áll, mint valaha. Tevékeny és erélyes szolgabíránk P—r lankadatlanul működik a közjó előmozdításában, s intézményeiből, mellyek a közönség kényelmét, a város csinosulását és emelkedését czélozzák, világosan kitünik a valódi buzgóság és alkotó szellem, melly mindig talál módot terveit kivitelére. Különös dicséretet érdemel például azon intézkedés, melly utczáink kivilágítását elrendelé, valamint az is, hogy a házbirtokosoknak meghagyatott, mikép házaik előtt téglából járdát rakatni tartoznak, mit már egyik főutczánkban fogantatva vétetni tapasztalunk stb. stb. Lám megérjük valahára, hogy esős időben nem leszünk kénytelenek térdig érő sárt gázolni, és setétben botorkálni.

Egyveleg.

Pennsylvania iparossága. A bevándorló mindenben az amerikai földművest vagy mintául, nevezetesen a pennsylvániai németet, kinek mind külgazdálkodása mind belháztartása értelmesen és észszerűleg van elrendezve. Ő majd mindent mire szüksége van maga készít, juharfa-czukrát, pót-kávéját, borát, gyertyáját, szappánát, stb. Őszi baraczkot és almát olly mennyiségben nyer, hogy fölőlegéből szeszt és mustot készít. A téli estéken lábszönyegetek és ágyterítőket sző, miket egyszerű anyagokkal ügyesen és valódi tud megfesteni. Mézben nem szenved hiányt, valamint önkészítette csemegékben sem. Ért hozzá, mint kell a

lust különféle szerek segedelmével jól eltartani. Ősatyai (patriarchalis) egyszerűségben él, kertjében és földjeiben leli örömet, az erdő vadászatul és üdüléseül szolgálván neki: — Így fejezi be a jeles Bromme T. a ki-vándorlók számára irt kézi és uti könyvében előforduló intelmeit.

Ez pedig mind nem ujság s még kevésbbé csudadolog minálunk is, hanem azért tiszteljük a pennsylvániai szorgalmat és ipart, s ajánljuk a jó példát legyen az bár honi vagy pennsylvániai.

B. J.

Tárogató.

Már elrendeztük lapunkat, tehát későn érkezett szerkesztőségünkhöz n. t. *Torók Pál* ur terjedelmes felvilágosítása Pesten a felállítandó theologicum collegiumra nézve. E szerint a kecskeméti iskolának ide áttételéről szó sincs a magas kormány határozatában. — A sokakat közelebből érdeklő nyilatkozatot jövő számunkban fogjuk közölni.

* A magas minisztérium rendeletéből készített távirati térkép, melly egész Európa távirati vonalainak hálózatát ábrázolja, minden posta-igazgatóságnál megszereshető egy pfton.

* A pestvárosi rajziskola tanítványainak munkái f. h. 29 és 30-án nyilvános megtekintés végett ki lesznek téve a redoutépületben, hová d. e. 9—12 és dél után 3—6 órákban díj nélkül szabad a bemenetel.

* *Páros halott.* Pesten f. hó 16-án *Müller Károly* és *Müller Klára* boldog házasságban megélemedett házaspár úgy szólván egyszerre halt meg, a férj t. i. 9 a nő 11 órákor ugyanaznap; mintha még a halál által sem akarta volna őket elválasztani a gondviseelés.

* Hallomás szerint a budai takarékpénztár háza áruba fog bocsátatni, s a társulat a budai hídfe és alagut közelében szándékozik szép és terjedelmes házat építeni. Ez aztán mind városszépítési, mind jövedelmi szempontból helyes szándék, valamint az is, hogy a szép új ház tervében pompás kávéház is foglaltatik.

* Várady Ádám magány fineveldeje legmagasabb kegyelamból szabadalmat nyervén, érdekesnek találjuk ennek vázlatát olvasóinkkal közölni. A növendékek a műveltebb társalgás mellett tanulnak vallás-, számolástant, betűszámtant, mértant, természettant, vegytant, állat-, növény- és ásványtant, földirát, általános és honi történetet, árutant, magyar és német nyelvtant. Szépen írni és rajzolni. Azonkívül vallástörténetet, illem és erkölestant, szavalástant, francia nyelvet, énekelni, zenét, testgyakorlatot és kézi mesterségeket, a tudományok magyar, német és részben francia nyelven adatnak elő. Mindezen tanokat az igazgatón kívül 5 kiképzett nevelő adja elő, kik a növendékekkel együtt laknak. A növendékek télen, nyáron 5 órákor kelnek, naponkint sétálnak, magyaros ételekkel tápláltatnak, üres óráikat testgyakorlattal, asztalos és esztergályos művek készítésével töltik, télen tánczolni, nyáron uszni tanulnak. A szülék havonként tudósítást kapnak fiaik felől. Ez igen ügyesen kezelt intézetet legjobban hittel ajánlhatjuk gyermekes szülőknek, kik a bővebb feltételek megtudása végett az intézet igazgatója Várady Ádámmal forduljanak; lakásán Czukorutczában 9. szám alatt, a gróf Károlyi kerttel átellenben.

* E napokban került egy francia mű kezünkbe, melly a világ minden országaiból közöl utleírásokat. Hazánkról többi közt azt írja egy francia utas, hogy a Dunapart Pozsonytól Pestig igen érdektelen (valószínűleg aludt az egész uton e moszió); gőzhajón utazott, mellyet szinte magyarul *dampfschiffnek* neveznek, Buda neve magyarul *Ofennek* mondatik, s egész Pestről semmi egyéb feljegyezni való nincsen, mint hogy ott a nemzeti színházban felvonások alatt nemzeti dalokat szoktak játszani „sur le dudelsack“ (dudán). — No ha a többi országokról is ilyen hiteles és szép adatokat gyűjtöttek össze, akkor ugyan kár volt belőlök hat kötetes munkát fabrikálni.

* Két regényre figyelmeztetjük előlegesen olvasóinkat és még előlegesebben könyvkiaóinkat, egyiket Irinyi József, másikat Pálffy Albert írta: mindkettő irodalmunk legszebb tehetségű bajnokai közé tartozik, s a mivel még többet mondunk, mind két regény történeti jellege, érdekes előadása és gondos kidolgozása által irodalmunknak dicsére válik, s azt nem csak terjedelmére, de értékére nézve is neveli. Reméljük, legközelebbi lapjainkban azt irhatni mind a kettőről, hogy sajtó alatt vannak.

* E napokban járt budai hegyeink között egy porosz utazó, kit egy gazdag berlini bankár azért utaztat, hogy számára eleven kigyókat fogdosson. Ezeket azután ő lefesti. Bámulatos az ügyesség, mellyel az érintett utas e csúszó állatokat elfogdosza. A mint csördülni hallja a harszást, egy merész szökéssel a bokor közébe veti magát, s egy fa ollóval rögtön nyakon csipi a paradicsomi csábitót, a nélkül, hogy megölné, vagy az megesiphetné ötét. Hasonló ügyességét tanultuk bámulni egy ürge elfogásánál, mellyet szinte fa ollójával elcsipett, mi előtt előle menekülhetett volna. Állítása szerint Poroszországban az ürge is ritka állat. Szolgálhatunk vele.

* Egy éjszakai zápor után, melly Szentendrén tul vonult el, reggelre oly vihar keletkezett Buda-Pesten, melly erejére nézve senmit sem enged a mult hónapnak. Csakugyau hinnünk kell, a mit tudós hazánk-fia Encz tudor irt, hogy a természetnek váltóláza van, melly minden négy hétben előfordul.

x* Kolosvárott a kereskedelmi kamara elhatározta egy takarékpénztár megalapítását s minélelőbbi életbe léptetését. — Bár minden községnek vagy legalább városnak és vidékének lenne valahára takarékpénztára.

Felhívás

emberbarátok és irodalompartolókhöz.

Ki ne ismerné a magyar írók sorsát? Küzdelemteljes élet után, vigasz nélküli halál. Ezt a szomorú sorsot végezte be nemrég egyike pályatársainknak, *Birányi Ákos*. Munkás élete, delén ragadta őt el az uralkodó ragály. Mint a többiek mind, úgy ő sem hagyott fíradalmi emlékein kívül egyebet családjának hátra. Az elhagyott család nevében intézzük felszólításunkat. Az elhunyt pályatárs nem kér emléket hamvaira, nem kér halhatatlanságot, nem kéri fáradságos évei jutalmát: a szűkölködés pillanatnyi enyhítése az, mit sujtott családjáról elhárítani a magyar irodalom barátainak szomorú kötelességük. Reméljük, hogy ennek teljesítésére nem hasztalan hívjuk fel a nemesb érzelműeket

az elhunyt több barátai.

E felhívás következtében érkezett szerkesztőségünkhez két küldemény:

1. Kubinyi Ágoston, a n. muzeum igazgatója 5 pft.
2. Jókai Mór 5 „

Szerkesztől könyvtár.

Megjelent a „*Marosdi remete*“ éreynképző népies költemény négy képben, írta *Csutor János*. Kisfaludi rimekben. Feladatáról e műnek maga a szerző így nyilatkozik előszavában: „E jelen népies költemény leginkább azon készülőknél számára vagy számra, kik a tanulás terén oda jutottak, hol élet-, különösen egyházi életpályát választani ohajtának; célja: az ezen állapottal örökösen összefüggő nemes foglalkozásokat lehető rövid rajzolatban előtűntetni; hogy a vágyó szív és választani készülő elme azokat saját hajlama és erejéhez mérve némi tájékozás-irányra találhatván, vizsgálódásaiban önmagával kibékülhessen.“ — Nyomatatta Müller Emil Pesten.

— *Pálmavirágok* a német szent költészetből. Zsadányi Dul. Benjamintól. — Szerző e művét „A magyar papságnak valláskülönbség nélkül, legmélyebb kegyelele jeléül“ ajánlja. — Nyomatott Sárospatakon. Weis Mór bizománya Sátoralja Ujbelyen.

— Eppen most jelent meg: „*Magyarország, a Szerbeajdaság, s Temesi bánóság mezőgazdasági Statistikája*“, Galgóczi Károlytól. Mielőtt e lapjainkban többször érintett, s olvasóinkra nézve érdekes munkáról határozott ítéletet mondanánk, közöljük az *előszót* úgy a mint azt szerző, könyve legelső lapján megírta, mint itt következik:

„Hazánk földmívelő ország. A földmívelés gyarapítása vet alapot jelen boldogságának, s azon épül jövő nagysága. Hazánk földmívelési viszonyai mégis csak csekély részben ismertek: holott az ebbeli ismeret adhatna legbiztosabb irányt a mezőgazdaság kifejlésének. Meggyőződésem ez; ez vezért jelen mezőgazdasági statistikám kidolgozására; ösztönt adván e mellé azon jó igyekezeti mozgalom, mely mezei gazdáink értelmesbbjéinél, minden igaz hazafi valódi öröme, naponként inkább inkább éledezni kezd; hogy ezáltal én is az édes haza leendő nagysága épületének alapjához egy kövecskét vinni gyenge erőmmel megmérkőzsem. Minden statistika érdekessége azonban a benne felhasznált adatok és anyagok hitelességén és miségén alapul; ugyanazért mielőtt letenném e könyvecskét a sors által kimutatandó helyére, számolok ennek eredeti lényegéről. Munkám kezdetét régeből s legújabb hivatalos adatok halmozásán, mint tíz évet haladó igyekezetem gyűjtéményén veszi. Ennek gyarapítására magán uton is több idő óta gyűjtöttem az adatokat. Dolgozat közben segítségemre szolgáltak Fényes Elek és if. Palugyay Imre több rendbeli statistikai dolgozataik, Hain József „Handbuch der Statistik des österreichischen Kaiser-Staates“ című, 1852-ben megjelent, legnagyobb részt a birodalmi statistikai hivatalhoz begyűlt hivatalos adatok nyomán dolgozott munkája, azontul munkám folyamán megnevezett több dolgozatok. De legtöbbször anyagot szolgáltattak épen munkám folyama alatt magán levelezések útján legújabbban gyűjtött adataim, melyekre nézve folyó évi január 21-éről az urodalmakat, egyes gazdaságokat, községeket és vidékeket érdeklőleg kidolgozott kérdő pontokkal ellátott körlevelekkel kerestem meg igen számos urodalmakat, egyes birtokosokat, gazdaszettek, községi előljárókat s ügybarátokat, egyszersmind hírlapok útján is kitűzött kérdőpontok szerinti adatközlésre kérelmet intézvé mindenekhez, kik a közügy iránt lelkesedéssel viselkednek. A hazafiúi buzgóságnak s e megkereséseimre gyűlt adatok kuforrásának köszönök munkám folyamán legtöbbet. Midőn munkámhoz kezdettem, elődeim nyomán indulva, a tudományok volt főszándékom szolgálni. Azon buzgó részvét, mellyel az adatok iránt megkeresett lelkes hazafiak részéről mindenfelől találkoztam, nemcsak az iránt győzött meg, hogy vállalom korszerű s megnyerte a közönség figyelmét: de egyszersmind képezzé tett oly irányt adni munkámnak, miszerint általa a tudomány felett főképp a gyakorlati életnek tegyem meg az örömet kötelességül váll-

alt szolgálatot. Eltértem a statistika közönséges teoriájától, miszerint annak feladata csak a meglevő erőket mérlegezni. Az élet hasznán s a gyakorlatiasságon való igyekezet arra vezetett, hogy az ébredező erő kifejlésére munkámban iránypontokat hintsek el; hogy az olvasó közönség, mellynek egy nagy részét még mindig főképp a nemzeties kegyelet vezérli a magyar írók és irodalom pártfogolására, ne kegyelemből terjessze reám jócsojtát: hanem speculativus hasson által felgerjesztett érdek vezérleje munkám figyelembe vételére. Mert meg vagyok győződve, hogy magyar irodalmunk is abban találja meg kifejlésének legbiztosabb alapját, ha a pártfogók hazafiúi áldozatai nem egyedül a szépirodalmi termények szellemi mulattatásának jutalmul élvezetében központosulnak többé: hanem a real dolgozatok hasábjain gyakorlati élethasznót találnak és keresnek, s a buzgó áldozatkészség helyett speculativus ültetté vál a könyvhasználat és olvasás. Feladatomat e kifejtett szempontból véve is, igen sokat segít annak sulyos voltán azon körülmény, hogy a leggyakorlatibb olvasó közönséggel, tettelesen gyakorlati életpályával, a mezőgazdasággal foglalkozó egyénekkel van főképp ügyem; de töretlen előttem, mellyen elindultam az ut: ugyanazért kérem, kölesönözze az olvasó gyöngéd elnézését, ha a járatlan ösvényen a teher sulya alatt eróm gyengeségében inaim ingatagságát tapasztalja. Azon lelkes hazafiak pedig, kik buzgó szívességgel adat-küldéseikkel megsegítettek, s igyekeztem jelen gyümölcsöt e minőségben megteremni engedték, vegyék leghálásabb köszönetemet. Záradéku jelentem, hogy jelen mezőgazdasági statistikám nyomán s ugyanezzel szoros kombinatioval kísért összefüggésben *Magyarország status oeconomicusának összeállítását* vettem dolgozatba, mellyben azot tárgyalás alá, hogy a statistikai alapokon, az ország mellyik vidékén, micsoda gazdasági ágak van egyebek felett előnye, s mik hathatnak mind a kormány, mind a magánosok részéről leginkább kedvezőleg ugyanannak czélszerű kifejtésére. Előlegesen kegyes figyelmekérek ez új vállalatom iránt.“

Szerkesztői nyílt posta.

S. J. . nek Pesten. Be nem fejezett munkákat nem bocsátunk sajtó alá. K. . sz J. . nek K. Sz. M-son. Ön nagy részben olyan dolgokról tudósít, a mit már közöltünk, de azért köszönjük a jóakaratot, s mindenkor szívesen fogadjuk a *rézre hajlatlan* közleményt.

Z. . ó L. . nak S. . gen Z. megyében. — Már egyszer megirtuk pályafeladataink hirdetése óta, hogy a beküldött pályamunkákat nem szabad elárulni, s ön mégis bizodalmas levél kíséretében küldi 20 adomáját. Egyébiránt vegye megnyugtatóul azon szerény véleményünket, hogy ez uttal semmit sem veszített, mert adomái között egy sincs közölhető. — „A világszerte érhető írásmód“ és „A paraszti algebra“ csudalatos munkáknak egyik rovátunkban sem adhatván helyet, nem lehetünk eszközösi sem annak, hogy szántóvető felebarátaink teknőbundában heverészve *betűssámvetés* nélkül számítsák ki a nap és hold távolságát, sem annak a *szép dolognak*, hogy „a csupa magyar szűz akár az amerikai kreolal szerelmetskedhessék *levelben*.“

U. . I. . K. H. . gyon Somogyban. — Megemlékezését köszönjük. Ajánlatáról csak akkor nyilatkozhatunk határozottan, ha küldeményét megolvastuk.

— Ch. . e. *Szarvason*. Kérdés: Széna-e vagy szalma? Felelet: Igenis szalma, széna-szállakkal sáfrányozva; hanem azért az „Alföldi cigányok“ ráhuzhatják — ha szép nótát tudnak.

Cs. Sz. . da. B. B. Hagyjuk békében nyugodni a köztisztelőben kimúlt 77 éves halottat, s ha koporsója fölött nem tudták mellőzni a felekezetes viszályt, ne folytassuk azt sirja felett. — Egyébiránt ajánljuk az illetőknek, hogy keressék fel lapunk ezévi folyamában, és jól megolvassák a mi egy *félegyházi* temetésről van megírva. Sapienti pauca.

B. K. Kecskeméten: Ön levelét azért nem közöltük végig, mert véleményünk szerint hiba lenne félreverní a nagyharangot most, midőn azt is bánjuk, hogy egyet kondítottunk rája. Rövid időn kimerítő s önököt kielégítő felvilágosítást remélünk ez ügyben; tehát ne sirjatok Sion leányai és fiai, mert nem fog elpusztulni se városok sem iskolátok.

B. L. . T. . Roffon. Hogy küldeményét szívesen fogadtuk látni fogja ön, s ha tárgyválasztásban, előadásban és nyelvétségben ezen ösvényen halad, ezután is szeretni fogjuk találkozását. — Aggodalma fölösleges volt, mert nem szokásunk minden étkeket ugyanazon bognácsba főzni.

Előfizetési felhívás

Vasárnapi Ujság és Politikai Ujdonságok másod félévi folyamára,

6 hónapra (július—december.)

Előfizetési díj mind a két egymást kiegészítő néplapra

csupán 3 ft. pengő

A pénzes levelek bérmentes küldése valamint a cím, utolsó posta és lakhely pontos feljegyzése kéretik. — Felszólítjuk egyszersmind t. cz. előfizetőinket, miszerint az előfizetési öszleteket egyenest alulírt kiadóhivatalunkhoz, és idejekorán beküldeni sziveskedjenek; az illykép jókor előfizetett példányok szétküldése iránt semmi hátramaradás sem történhetvén.

A „Vasárnapi Ujság“ és „Politikai Ujdonságok“
kiadó-hivatala (Pest, egyetemutca 4. sz.)

Felelős szerkesztő: Pákh Albert.